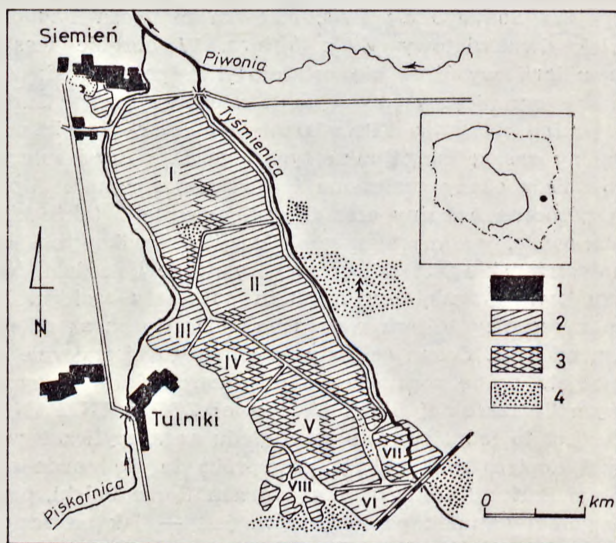

Projektowany rezerwat faunistyczny Stawy Siemień

W krajobrazie Polesia Lubelskiego jest duża liczba stawów rybnych, z których największym i niewątpliwie najciekawszym pod względem ornitologicznym jest Siemień. Dla ochrony wodnych ptaków wskazane jest utworzenie na tym terenie rezerwatu faunistycznego.

Stawy w Siemieniu liczące około 680 ha położone są w woj. Białkopodlaskim w dolinie rzeki Tyśmienicy na zachodnich krańcach Równiny Parczewskiej (Kondracki, 1978). Od północnego wschodu sąsiadują bezpośrednio z uregulowaną na tym odcinku Tyśmienicą, od południowego zachodu z polami wsi Tułniki i Siemień, od południowego wschodu przylegają do linii kolejowej Lublin—Łuków, za którą rozciągają się zmeliorowane łąki, a od północnego zachodu sięgają do wsi Siemień (ryc. 1). Kompleks składa się z sześciu dużych stawów oraz

Ryc. 1. Stawy rybne w Siemieniu. I — staw Siemień Dolny; II — staw Siemień Górny; III — staw Wolański; IV — staw Wojtek; V i VI — staw Dobosz; VII — rozlewiska rzeki Tyśmienicy; VIII — staw Ukrainki; 1 — wsie; 2 — powierzchnie otwartej wody; 3 trzcinowiska; 4 — zadrzewienia. — Fish ponds at Siemień. I—VI, VIII — names of these ponds; VII — overflow arms of the river Tyśmienica; 1 — villages; 2 — areas of open water; 3 — reeds; 4 — plantings

kilku drobniejszych — zwanych „Ukraińkami” — przeznaczonych do hodowli narybku. Brzegi stawów porastają zwarte łąny trzcin, dochodzące do szerokości 50 metrów. Stawy „Dobosz” i „Wojtek” są znacznie wypłycone i w większej części zarośnięte, zaś stawy „Siemień Dolny”, „Siemień Górny” oraz „Wolański” mają duże lustra wody. Przy nasypie kolejowym znajdują się rozległe rozlewiska Tyśmienicy.

Na szatę roślinną składają się w ogólnym zarysie zbiorowiska roślinności wodnej, wśród których wyróżniono: *Nupharo-Nymphaetum*, *Potamogetonatum natans*, *Polygonetum natans*, *Oenantho-Rorippetum*, *Typhetum latifoliae*, *Phragmitetum communis*, *Sparganietum erecti*. Z rzadkich roślin znaleziono tu m.in.: rutewkę wąskolistną, rdzestnicę nitkowatą, jezierzę mniejszą (Izdębski, Grądziel, 1981), grzybień białe, grążela żółtego. Roślinność Siemienia i okolic badał w latach czterdziestych W. Bazyłuk (1947).

Przy omawianiu występowania poszczególnych gatunków ptaków oparto się o własne obserwacje z lat 1984 i 1985. Wiadomości o ptakach lęgowych zebrano metodą wyszukiwania gniazd, obserwacji wodzonych młodych oraz liczenia ptaków na lustrze wody. Szacunku liczby par lęgowych niektórych gatunków dokonano na podstawie metodyki proponowanej przez E. Ranoška (1984).

W okresie lęgowym wszystkie stawy napelnione są wodą, której wysoki stan utrzymuje się od marca do września. Związane jest to z intensywną gospodarką rybacką. Do lęgów ptaki wykorzystują trzcinowiska porastające wyspy oraz brzegi stawów (perkozy, łyski, łabędzie, kaczki, śmieszki, błotniaki stawowe) oraz pływające szczątki zbutwiałych roślin (perkozy, rybitwy, brodźce krwawodziobe). Inne gatunki gnieźdzą się na okolicznych łąkach (czajka, rycyk), na piaszczystych lub trawiastych groblach (czajka, sieweczki) oraz w zadrzewieniach na obrzeżach stawów (remiz). Ta różnorodność środowisk wpływa na dużą różnorodność gatunków lęgowych. Wyniki dotyczące obserwacji wybranych lęgowych gatunków ptaków zestawiono w tabeli 1. porównując je z danymi A. Dyrca i in. (1973).

Oprócz gatunków przedstawionych w tabeli 1 gnieźdzą się tu liczne remizy (około 15 par) i podróżniczki (Kot 1981) oraz nielicznie: gęś gęgawa, wodnik, kokoszka wodna, kureczka zielonka, rycyk, brodziec piskliwy, dziwonka i zimorodek. W sezonie lęgowym obserwowano świstuny i kormorany, których lęgów jednak nie stwierdzono.

W latach 1968 i 1970 stwierdzono na stawie „Dobosz” lęgi rybitwy białowąsych w liczbie 3—4 par (Dyrcz i inni 1973). W ostatnich latach gatunek ten nie gnieździł się tutaj.

Stawy w Siemieniu są największym na Lubelszczyźnie pierzowiskiem łabędzi niemych. Liczba pierzących się ptaków osiąga około 200 osobników.

Jesienią woda w stawach jest częściowo spuszczana. Dzięki temu

Tabela 1. Charakterystyczne dla Siemienia łęgowe gatunki ptaków wodno-błotnych

Gatunek	Liczba par w 1985 r.	Liczba par w latach 1968—1971 (Dyrcz i inni 1973)
Perkozek <i>Tachybaptus ruficollis</i>	5—10	kilka par
Zausznik <i>Podiceps nigricollis</i>	40—50	40—50
Perkoz rdzawoszyi <i>Podiceps griseigena</i>	20—25	9
Perkoz dwuczuby <i>Podiceps cristatus</i>	15—20	13
Bąk <i>Botaurus stellaris</i>	5—8	3
Czapla siwa <i>Ardea cinerea</i>	4	—
Łabędź niemy <i>Cygnus olor</i>	2	? łęgowy
Krzyżówka <i>Anas platyrhynchos</i>	300—350	
Krakwa <i>Anas strepera</i>	2—5	7
Cyranka <i>Anas querquedula</i>	kilka par	
Cyraneczka <i>Anas crecca</i>	5—10	
Głowienka <i>Aythya ferina</i>	100—150	70
Czernica <i>Aythya fuligula</i>	150—200	30—60
Podgorzalka <i>Aythya nyroca</i>	ok. 10	6—10
Łyska <i>Fulica atra</i>	150—200	liczna
Błotniak stawowy <i>Circus aeruginosus</i>	ok. 10	2—3
Smieszka <i>Larus ridibundus</i>	1500—2000	1000—1500
Rybitwa zwyczajna <i>Sterna hirundo</i>	30—40	ok. 40
Rybitwa czarna <i>Chlidonias niger</i>	ok. 30	10—35
Czajka <i>Vanellus vanellus</i>	ok. 10	
Brodziczek krwawodzioby <i>Tringa totanus</i>	4—5	1
Sieweczka obroźna <i>Charadrius hiaticula</i>	5—10	
Sieweczka rzeczna <i>Charadrius dubius</i>	10—15	1—2

wiele gatunków ptaków znajduje tu odpowiednie miejsca żerowania w okresie jesiennej wędrówki. Szczyt przelotów ptaków w rejonie Siemienia przypada na październik i początek listopada. W tym czasie stawy wykorzystywane są przez kaczki, wśród których dominują krzyżówki i cyraneczki oraz gęsi (tabela 2). Można też tu spotkać m.in.: głowienki, czernice, gągoly oraz płaskonosy, krakwy, rożeńce. Na odstołniętych błotach żerują ptaki siewkowate: czajki, bekasy, biegusy zmienne i w mniejszych ilościach brodzie: leśne, śniade, kwokacze oraz siewnice. Obserwowano także nura rdzawoszyjzego, tracza długodziobego, gęsi białoczelne i ogorzalki.

Tabela 2. Najliczniejsze w Siemieniu gatunki ptaków w okresie migracji jesiennej (największe stwierdzone stada)

Gatunek	13.10.1984 r.	20.10.1985 r.
Perkoz dwuczuby <i>Podiceps cristatus</i>	72	58
Czapla siwa <i>Ardea cinerea</i>	40	16
Łabędź niemy <i>Cygnus olor</i>	40	12
Gęś gęgawa <i>Anser anser</i>	6	136
Gęś zbożowa <i>Anser fabalis</i>	12	71
Krzyżówka <i>Anas platyrhynchos</i>	4500	1500
Płaskonos <i>Anas clypeata</i>	44	—
Cyraneczka <i>Anas crecca</i>	1200	83
Swistun <i>Anas penelope</i>	150	9
Łyska <i>Fulica atra</i>	280	—
Czajka <i>Vanellus vanellus</i>	1300	250
Bekas <i>Gallinago gallinago</i>	100	30
Biegus zmienny <i>Calidris alpina</i>	9	180
Śmieszka <i>Larus ridibundus</i>	ok. 6500	750

Zimą stawy są w większości zamrożone lub spuszczone. Z tych względów nie stwarzają odpowiednich warunków do przebywania ptaków wodnych. W okresie tym zanotowano obecność nielicznych krzyżówek, gągołów, łabędzi, czapli i śmieszek.

W czasie przelotów wiosennych napełnione wodą stawy stają się miejscem przystankowym dla wielu gatunków ptaków. Migranci utrzymują się tu do połowy kwietnia. Pojawiają się w tym okresie liczne stada batalionów, rycyków, gągołów, gęsi gęgawych, świstunów, żurawi. Można także spotkać rzadkie w głębi łąd gatunki mew, jak żółtonogą (J. Krogulec — inf. ustna) lub małą (H. Kot, 1981).

W Siemieniu zanotowano pojawy szeregu rzadkich gatunków: czapli białej (M. i J. Pielaszkiwiczowie — inf. ustna), rybitwy biało-skrzydłej (L. Kokoszka — inf. ustna), błotniaka popielatego, orła przedniego, rybołowa, czapli purpurowej i bernikli kanadyjskiej.

Stawy są przez cały rok miejscem żerowania bielików gnieźdzących się rokrocznie w Lasach Parczewskich oddalonych o około 5 kilometrów na południowy wschód.

Stawy w Siemieniu — ze względu na bogatą roślinność wodną — stanowią dogodny biotop lęgowy dla różnych gatunków ptaków wodno-błotnych. Objęcie tego terenu ochroną rezerwatową zapewniłoby spokój ptakom tak w okresie lęgowym, jak i podczas przelotów. Dla zapewnienia korzystnych warunków do lęgów konieczne jest zwrócenie uwagi na utrzymanie odpowiedniego poziomu wody, a także racjonalną gospodarkę trzciną.

Wskazane jest przeprowadzenie dokładnych badań nad liczebnością ptaków wodnych, określenie dynamiki przelotów i porównanie wyników z rezultatami podobnych badań prowadzonych w innych regionach kraju. Niezbędne jest przy tym dokonanie liczeń ptaków wróblowatych gniazdujących w trzcinowiskach, ponieważ takie liczenia nie były dotychczas prowadzone.

Rezerwat byłby bazą pokarmową dla bielików z Lasów Parczewskich oraz ptaków przelatujących przez wschodnią Polskę.

Projektowany rezerwat jest doskonałym miejscem dla prowadzenia badań nad biologią lęgów wschodnich populacji wielu gatunków ptaków wodnych i miejscem ćwiczeń terenowych dla studentów.

Warto też zwrócić uwagę, że teren objęty taką ochroną mógłby być doskonale wkomponowany w pejzaż planowanego Parczewskiego Parku Krajobrazowego.

Tomasz Buczek, Alicja Buczek

PISMIENICTWO

Bazylik W. 1947 *Projekt rezerwatów torfowiskowych w okolicy Siemienia (pow. Radzyń Podlaski, woj. lubelskie)*. Chronimy Przyr. 3, 3—4: 58—61.

Dyrcz A., Okulewicz J., Wiatr B. 1973 *Ptaki Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego w okresie lęgowym (z uwzględnieniem badań ilościowych na torfowiskach niskich)*. Acta zool. crac. 18: 399—474.

Izdebski K., Grądziel T. 1981 *Pojezierze Łęczyńsko-Włodawskie*. Warszawa, Wiedza Powszechna.

Kondracki J. 1978 *Geografia fizyczna Polski*. Warszawa, PWN.

Kot H. 1981 *Materiały do awifauny Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego*. Not. orn. 22, 3—4: 17—31.

Ranoszek E. 1983 *Weryfikacja metod oceny liczebności lęgowych ptaków wodnych w warunkach stawów milickich*. Not. orn. 24, 3—4: 177—203.

OCHRONA ROŚLIN

Miodokwiat krzyżowy *Herminium monorchis* w Puszczy Augustowskiej

Miodokwiat krzyżowy należy do najrzadszych krajowych przedstawicieli rodziny storczykowatych. Jego nieliczne stanowiska na terenie Polski uległy zanikowi w związku z powszechnie prowadzonymi melioracjami torfowisk powodującymi zmianę ich roślinności.